

Darovanie, „zmluvná fideikomisárna substitúcia“ a časovo obmedzené vlastnícke právo

Veronika Kleňová*

Abstrakt: Predmetom darovacej zmluvy môže byť aj dohoda o zmluvnom nástupníctve: Obdarovaný má v určenom prípade predmet daru vydať ďalšej osobe ako následnému obdarovanému. Rakúsky najvyšší súd na dohodu uvedeného typu analogicky uplatňuje ustanovenia o dedičskej fideikomisárnej substitúcii, jeho judikatúra však v posledných rokoch naráža na kritiku právnej vedy. Objektom kritiky je prípustnosť časovo obmedzeného vlastníctva, ku ktorému uplatnenie ustanovení o dedičskej fideikomisárnej substitúcii vedie. Predmetom príspevku je návrh riešenia, ktoré v medziach českého občianskeho zákonníka právu následného obdarovaného zaisť ochranu (o ktorú sa usiluje rakúsky najvyšší súd) a zároveň nebude odporovať princípom, ktorých porušenie uplatnením ustanovení o fideikomisárnej substitúcii namieta rakúska právna veda.

Kľúčové slová: zverenské nástupníctvo, zmluvné zverenské nástupníctvo, darovanie, časovo obmedzené vlastníctvo, zmluva v prospech tretieho

1. Vymedzenie problému

Zverenské nástupníctvo (*substitutio fideicommissaria*) je inštitútom dedičského práva, prostredníctvom ktorého poručiteľ určuje rad nástupníkov, ktorí majú postupne po sebe nadobudnúť dedičstvo a v rámci neho aj vlastnícke právo k predmetom pozostalosti. Účelovo podobné nástupníctvo môže byť zriadené aj darovacou zmluvou, napríklad: Darovanie rodinného domu manželke s určením nástupníctva v prospech jedného zo spoločných detí a po tomto eventuálne v prospech vnúčat. Darca medzi živými disponuje s hlavnou zložkou svojho majetku a jeho osud reguluje i *pro futuro* s cieľom dočasne daný majetok zachovať vo vlastníctve rodiny. Príbuznosť zmluvného nástupníctva s nástupníctvom testamentárnym opodstatňuje otázku o možnosti a vhodnosti analogického uplatnenia ustanovení o fideikomisárnej substitúcii. Podnetom pre jej otvorenie vo vzťahu k českému občianskemu zákonníku (č. 89/2012 Sb.; ďalej len „o. z.“) sa stal konflikt názorov, ktorý v posledných rokoch rezonuje v rakúskej civilistike. Argumentujúc právnou podobnosťou zmluvného a testamentárneho nástupníctva aplikuje rakúsky najvyšší súd (ďalej iba „OGH“) ustanovenia o fideikomisárnej substitúcii analogicky aj na nástupníctvo založené zmluvou. Hlavným prínosom tohto prístupu je zvýšená ochrana práv nástupníka a tým nepriamo aj väčšia pravdepodobnosť naplnenia vôle darcu. Prax OGH však v osemdesiatych rokoch minulého storočia začala narážať na kritiku právnej vedy, ktorej argumenty uvedieme v nasledujúcich riadkoch. V nadväznosti na to sa pokúsime posúdiť, či o. z. poskytuje možnosť „strednej cesty“, ktorá by právu nástupníka mohla zaisť ochranu (o ktorú sa usiluje OGH) a súčasne by neodporovala princípom, ktorých porušenie uplatnením ustanovení o fideikomisárnej substitúcii namieta právna veda.

* Univ.-Ass. DDr. Veronika Kleňová, Katedra rímskeho a cirkevného práva, Trnavská univerzita v Trnave. E-mail: v.klenova@gmail.com. Príspevok je výstupom z projektu VEGA č. 1/0094/15. Anonymným recenzentom tohto príspevku srdečne ďakujem za cenné podnety a kritické pripomienky.

2. Zmluvné nástupníctvo a jeho účinky v rakúskom práve

Dohoda, v zmysle ktorej má po prvom nadobúdateľovi predmet zmluvy nadobudnúť niekto iný, vyvoláva podľa ustálenej judikatúry OGH tie isté účinky ako testamentárne zverenské nástupníctvo. Uvedené bez ohľadu na to, či bola pripojená k bezodplatnej (darovanie)¹ alebo odplatnej zmluve (kúpa)². Pretože je základom nástupníctva (*Nachfolgerecht*, aj *Besitznachfolgerecht*) zmluva, zaužíval sa na označenie tohto, praxou vytvoreného inštitútu termín „zmluvná fideikomisárna substitúcia“, alebo „kvázifideikomisárna substitúcia“. Aj zmluvná fideikomisárna substitúcia sa zapisuje do pozemkovej knihy.³

Podľa pôvodne prevládajúceho názoru vedie analogické uplatnenie ustanovení o dedičskej fideikomisárnej substitúcii k „zvecnoprávneniu“ zmluvného nástupníctva: Prvý nadobúdateľ (O1) sa stane nositeľom rezolutívne termínovaného alebo podmieneného vlastníckeho práva (*zeitliches Eigentum*). Nastúpením v zmluve určeného termínu/podmienky prvý nadobúdateľ (O1) stratí vlastnícke právo v prospech nástupníka (O2) bez vykonania scudzovacieho úkonu (*modus*). O2 nadobudne vlastnícke právo derivatívne, jeho predchodcom však nie je O1, lež scudziteľ (D). Nadobudnutie vlastníckeho práva druhým nadobúdateľom (O2) sa opiera o titul a *modus* uskutočnený medzi D a O1.⁴

Proti tomuto názoru sa kriticky postavil predovšetkým Hofmeister,⁵ ktorého hlavné výhrady možno zhrnúť nasledovne:

- 1) Fideikomisárna substitúcia, ktorou zákonodarca vytvoril osobitný „vecnoprávny typ“,⁶ je vystavaná na princípoch dedičského práva, ktoré nemožno preniesť na nadobudnutie

1 OGH 20b 81/53; OGH 80b 521/78; OGH 50b 84/95 (publikované aj v *Österreichische Notariatszeitung*. 1997, Nr. 2, s. 63–64); BOLLENBERGER, R. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. *Kurzkommentar zum ABGB*. 5. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2017, s. 1139.

2 OGH 70b 111/99w; OGH 40b 194/98b (kde bola kúpna cena podstatne nižšia než hodnota predanej nehnuteľnosti, preto skôr zmiešané darovanie). Správnosť právneho názoru, podľa ktorého sa zmluvné nástupníctvo posudzuje ako fideikomisárna substitúcia, uznaná aj v OGH 3 Ob 63/88; OGH 5 Ob 326/00b.

3 Forma zápisu je v literatúre sporná: V prospech zápisu formou poznámky (*Anmerkung*) podľa analógie k zápisu dedičskej fideikomisárnej substitúcie judikatúra a UMLAUFT, M. Zur Frage der Verbücherungsfähigkeit von Besitznachfolgerechten. *Österreichische Notariatszeitung*. 1985, Nr. 12, s. 222 an., proti rozhodnutiu LG Feldkirch R 652/84 (publikované v *Österreichische Notariatszeitung*. 1985, Nr. 6, s. 109–111), odlišne ešte LG Feldkirch R 234/83 (publikované v *Österreichische Notariatszeitung*. 1985, Nr. 1, s. 18). Prehľad názorov u BINDER, M. *Sachenrecht*. Wien: Verlag Österreich, 2003, s. 69. K zápisu dedičskej fideikomisárnej substitúcie WELSER, R. In: RUMMEL, P. – LUKAS, M. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Teilband Erbrecht*. 4. Auflage. Wien: Manz, 2014, s. 88.

4 Ešte LANZ, K. Zur Frage des zeitlich beschränkten Eigentums. *Österreichische Notariatszeitung*. 1949, Nr. 8, s. 121 an.; LANZ, K. Von der Schenkung auf den Todesfall, der Begründung einer fideikommissarischen Substitution unter Lebenden und des zeitlich befristeten Eigentums. *Österreichische Notariatszeitung*. 1951, Nr. 8, s. 114 an., 117 an. Podrobný prehľad názorov v staršej literatúre u HOFMEISTER, H. Wiederkehr des familiengebundenen Liegenschaftseigentums? Erörterungen zur Verbücherung von „Besitznachfolgerechten“ und zur Theorie des „zeitlichen Eigentums“. In: RECHBERGER, W. H. – WELSER, R. (Hrsg.) *Festschrift für Winfried Kralkl zum 65. Geburtstag*. Wien: Manz 1986, s. 388–392; HOYER, H. Zeitlich begrenztes Eigentum durch Vertrag? In: OGRIS, W. – RECHBERGER, W. H. (Hrsg.) *Gedächtnisschrift Herbert Hofmeister*. Wien: Manz, 1996, s. 284–286. Skepticky k časovo obmedzenému vlastníctvu KASTNER, W. Eigentumsübergang nach zeitlichem Eigentum. *Österreichische Notariatszeitung*. 1949, Nr. 5, s. 71 an.

5 HOFMEISTER, H. *Wiederkehr des familiengebundenen Liegenschaftseigentums?*, s. 377 an., 395 an.; súhlasiac s ním FISCHER-CZERMAK, C. Veräußerungsverbot und Besitznachfolgerechte. In: OGRIS, W. – RECHBERGER, W. H. (Hrsg.) *Gedächtnisschrift Herbert Hofmeister*, s. 169 an.; ASCHAUER, Ch. *Das rechtsgeschäftliche Veräußerungs- und Belastungsverbot bei Liegenschaften*. Wien: Verlag Österreich, 1998, s. 76–77; HOYER, H. *Zeitlich begrenztes Eigentum durch Vertrag?*, s. 283 an., ktorý rezolutívne podmienené vlastnícke právo (okrem zákonom ustanovených výnimiek) odmieta úplne; rovnako EGGLMEIER, B. Zur Zulässigkeit auflösend bedingter Übereignung im österreichischen Recht. *Österreichische Notariatszeitung*. 1997, Nr. 2, s. 33–40. Názor Hofmeistera podporovaný aj v rozhodnutiach súdov nižšej inštancie: KG Krems R 238/87 publikované v *Österreichische Notariatszeitung*. 1988, Nr. 6, s. 164–165.

6 Predný dedič má podľa HOFMEISTER, H. *Wiederkehr des familiengebundenen Liegenschaftseigentums?*, s. 396, *Dispositionsnießbrauch*, ktorého obsah spočíva v práve vec požívať spojenom s oprávnením ku všetkým dispozíciám, ktoré čakateľstvo

vlastníckeho práva právnym úkonom medzi živými: Predný a následný dedič nenadobúdajú vlastnícke právo scudzovacím úkonom, lež bez jeho vykonania aktom prijatia dedičstva. Následný dedič sa stáva univerzálnym sukcesorom poručiteľa, scudzovací úkon medzi predným a následným dedičom by odstránil tento, pre dedičské právo charakteristický následok.

- 2) Náuka o dočasnom vlastníctve odporuje princípu *titulus a modus* (§ 380, 425 a nasl. ABGB), na ktorom spočíva nadobudnutie vlastníckeho práva. Ak vlastníctvo splnením podmienky alebo nastúpením termínu prepadne späť v prospech pôvodného vlastníka,⁷ respektíve prejde na tretieho priamo, iba na základe zmluvy, tak už *modus* na privodenie vecnej právnej zmeny nie je potrebný. Uznatie vecne pôsobiaceho nástupníctva na báze zmluvy vedie v dôsledku postrádateľnosti scudzovacieho úkonu k odstráneniu potreby zápisu do pozemkovej knihy a tým k vzniku „mimopozemkovoknižného“ vlastníckeho práva.
- 3) Ak by bolo prípustné, aby ktorákoľvek tretia osoba (O2) skrze zmluvu medzi D a O1 *ipso iure* nadobudla vlastnícke právo, tak by sa muselo poručiteľovi priznať aj právo testamentom namiesto damnačného zriadiť odkaz vindikačný; nadobudnutím dedičstva dedičom by mohol odkazovník priamo nadobudnúť vlastnícke právo k predmetu odkazu bez potreby vykonania scudzovacieho úkonu.
- 4) Fideikomisárna substitúcia v sebe zahŕňa zákaz scudzenia a zafaženia majetku obmedzeného nástupníctvom. Tento zákaz pôsobí vecne a spôsobuje, že dispozície vykonané v rozpore so zákazom sú ničotné. Absolútne pôsobenie zákazu obsiahnutého vo fideikomisárskej substitúcii prekračuje rámec ustanovený v § 364c ABGB, ktorý vecne pôsobiaci zákaz scudzenia a zafaženia obmedzuje iba na vymedzený okruh osôb blízkeho príbuzenstva. Prostredníctvom zmluvnej fideikomisárskej substitúcie by mohlo byť osobné obmedzenie ustanovené v § 364c ABGB ľubovoľným spôsobom a v ľubovoľnom rozsahu prekračované. Tým Hofmeister odmietol aj „prostrednú mienku“, ktorá sa usilovala o kompromisné riešenie: Zo zmluvného nástupníctva nástupníkovi (O2) vznikne iba obligačný nárok na prevod vlastníckeho práva; vlastníkom sa stane až vkladom do pozemkovej knihy. Zmluvné nástupníctvo však podobne ako fideikomisárnu substitúciu možno poznámkou (*Anmerkung*) zapísať do pozemkovej knihy. Zápisom nadobudne zmluvné nástupníctvo vecnoprávnu ochranu vo forme vecne pôsobiaceho zákazu scudzenia a zafaženia veci obmedzenej nástupníctvom. Pre daný zákaz neplatia obmedzenia § 364c ABGB, lebo tieto sa nevzťahujú ani na fideikomisárnu substitúciu.⁸

Prípady zmluvne založeného nástupníctva navrhuje Hofmeister interpretovať ako zmluvu v prospech tretieho, na základe ktorej vznikne nástupníkovi O2 voči predchodcovi O1 obligačný nárok na prevod vlastníckeho práva. Vlastnícke právo nadobudne O2 až zápi-

následného dediča ani nemaria ani nezhoršujú. Napriek osobitnému označeniu (*Dispositionsnießbrauch*) je právne postavenie predného dediča podľa Hofmeistera obsahovo zhodné s tým, ktoré má predný dedič podľa autorov, ktorí ho posudzujú ako vlastníka; pozri KLETEČKA, A. *Ersatz- und Nacherbschaft*. Wien: Manz, 1999, s. 197 an. Nejednotná sa zdá byť rakúska civilistika iba v otázke, či sú vecnoprávne dispozície predného dediča vykonané bez súhlasu nástupníka ničotné, alebo naopak účinné, ale iba v hraniciach časovo obmedzeného vlastníctva predného dediča (pôsobia ako rezolútívne podmienené/termínované); k jednotlivým názorom APATHY, P. Fideikommissarische Substitution und Treuhand. In: OGRIS, W. – RECHBERGER, W. H. (Hrsg.) *Gedächtnisschrift Herbert Hofmeister*. Wien: Manz 1996, s. 15 an; 27 an; nie je zrejme, ktorý z daných názorov zastáva KLETEČKA, A. Die Drittwirkung des Nacherbrechts. *Österreichische Notariatszeitung*. 2001, Nr. 1, s. 21 an.

⁷ K tomu nižšie v časti 5.

⁸ UMLAUFT, M. *Zur Frage der Verbücherungsfähigkeit von Besitznachfolgern*, s. 222 an.

som do pozemkovej knihy. Z obligačného nároku O2 nerezultuje zákaz scudzenia alebo zaťaženia obmedzujúci vlastnícke právo O1.⁹ Zákaz scudzenia a zaťaženia môže byť medzi D a O1 založený iba osobitnou dohodou, vecne však bude pôsobiť iba za predpokladu, že D a O2 patria do skupiny osôb vymedzenej v § 364c ABGB. Pre nadobudnutie vlastníckeho práva nástupníkom O2 platia všetky pravidlá o nadobúdaní právny úkonom: Právny dôvodom je zmluva v prospech tretieho uzatvorená medzi D a O1; predchodcom druhého obdarovaného (O2) je O1. Analogicky treba podľa Hofmeistera interpretovať aj dohodu o spätnom nadobudnutí vlastníckeho práva scudziteľom (*Heimfall*).¹⁰

3. Dedičská fideikomisárna substitúcia a fideikomisárna substitúcia pri odkazoch podľa o. z.

Rakúska judikatúra na prípady zmluvného nástupníctva aplikuje pravidlá zákonom ustanovené pre *dedičskú* fideikomisárnu substitúciu¹¹ a z toho pramení aj väčšina Hofmeisterom formulovaných právno-technických problémov. Dedič nadobúda vlastnícke právo k veciam patriacim do pozostalosti derivatívne od poručiteľa bez potreby vykonania scudzovacieho úkonu. Nadobudnutie vlastníckeho práva na základe zmluvy zodpovedá však skôr spôsobu, akým vlastnícke právo k predmetu odkazu nadobúda odkazovník.¹² Tak odkaz ako aj zmluva sú vo vzťahu k nehnuteľným veciam iba právny titulom nadobudnutia vlastníckeho práva (*iusta causa*); samotné nadobudnutie vlastníctva vyžaduje scudzovací úkon (§ 1105 o. z.). Odkaz ani zmluva nie sú dispozíciou univerzálneho charakteru, pravidelne sa vzťahujú iba na jednotlivú vec či právo. Prečo sa teda na zmluvné nástupníctvo aplikujú pravidlá dedičského a nie toho nástupníctva, ktoré platí pre odkazy?¹³

K uplatneniu zverenského nástupníctva pri odkazoch dochádza v tých prípadoch, v ktorých má jednotlivú vec alebo právo po prvom odkazovníkovi nadobudnúť odkazovník ďalší. Postavenie predného odkazovníka má aj dedič zaťažený odkazom, ak bol odkaz zriadený pod odkladacou podmienkou alebo s počiatočnou lehotou.¹⁴ Podľa § 1601 a 1568 o. z. sa na zverenské nástupníctvo pri odkazoch primerane použijú ustanovenia § 1512 až 1524 o. z. o dedičskom zverenskom nástupníctve.

Následný dedič aj následný odkazovník sú čakateľmi na nadobudnutie veci/práva. Uvedené čakateľstvá sa však odlišujú vo svojej právnej kvalite, ktorá je determinovaná charakterom (budúceho) práva zakladajúceho nárok na vec: u dediča je to absolútne pôsobiaci dedičské právo, u odkazovníka relatívne obligačné právo. Otázne je, v akom rozsahu rozdielna kvalita čakateľstva ovplyvňuje mieru analogického uplatnenia ustanovení o dedičskom zverenskom nástupníctve na odkazy. Osobitne problematickým a zároveň najvýznamnejším vo vzťahu k ochrane práva následného odkazovníka je § 1524, ktorý zakotvuje obmedzenie dispozičných oprávnení predného dediča.

⁹ Nárok nástupníka na prevod vlastníctva možno podľa Hofmeistera (s. 403 an.) do pozemkovej knihy zapísať formou *Vormerkung*, čím sa mu poskytne čiastočná ochrana.

¹⁰ K tomu nižšie v časti 5.

¹¹ To jest pre fideikomisárnu substitúciu pri ustanovení dediča.

¹² Tak už KASTNER, W. *Eigentumsübergang nach zeitlichem Eigentum*, s. 71.

¹³ Ustanovenia o dedičskej fideikomisárnej substitúcii sa podľa § 652 ABGB analogicky vzťahujú aj na následné odkazy.

¹⁴ OGH 6 Ob 2136/96b: „Sind nach Anordnung eines Erblassers aus dem dem Erben zugekommenen Nachlaß beim Tod des Erben oder beim Eintritt eines sonstigen Termines oder einer Bedingung bestimmte Sachen an begünstigte Personen auszufolgen, liegt ein sogenanntes uneigentliches Nachlegat vor, für das § 652 ABGB sinngemäß gilt.“ Aj APATHY, P. – NEUMAYR, M. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. *Kurzkommentar zum ABGB*, s. 631.

3.1 Čakateľstvo následného dediča a ochrana jeho práv pred nastúpením substitučného prípadu

S cieľom zabezpečiť zachovanie podstaty dedičstva pre následného dediča, obmedzuje o. z. vlastnícke oprávnenia predného dediča na „*práva a povinnosti požívateľa*“ (§ 1521). Ak obmedzenie zverenským nástupníctvom zanikne, rozšíri sa vlastnícke právo predného dediča *ipso iure* do celého svojho obsahu. Automatické rozšírenie vlastníckeho práva je dôsledkom jeho elasticity, ktorá obmedzeným vecným právam k cudzej veci chýba. Predný dedič je vlastníkom, nie iba požívateľom vecí patriacich do substitučnej masy.

Právne postavenie predného dediča je spoluvytvárané čakateľstvom zverenského nástupníka, ktoré smeruje k tomu, že zverenský nástupník okamihom nastúpenia substitučného prípadu nadobudne práva patriace do pozostalosti: a) derivatívne od poručiteľa, b) *ipso iure*.¹⁵ Jeho čakateľstvo pôsobí vecne.

Ad a) Pretože následný dedič nadobúda práva patriace do pozostalosti derivatívne od poručiteľa, nemôže ich nadobudnúť v užšom rozsahu, než v akom ich mal poručiteľ v čase smrti.

Ad b) Pretože následný dedič nastúpením substitučného prípadu nadobudne pozostalosť *ipso iure*, musí predný dedič v tom istom okamihu nadobudnuté práva vrátane vlastníckeho *ipso iure* stratiť. Predný dedič je *nositeľom rezolutívne podmieneného alebo termínovaného vlastníckeho práva* k veciam patriacim do substitučnej masy.

Napriek obmedzeniu zverenským nástupníctvom nie sú vecnoprávne dispozície predného dediča neplatné; vo vzťahu k týmto obsahuje o. z. osobitnú úpravu v § 1524:

„Ods. 1: Zapisuje-li se věc a její vlastník do veřejného seznamu, zapíše se do veřejného seznamu i svěřenské nástupnictví. Jsou-li věc a svěřenské nástupnictví do veřejného seznamu zapsány a naloží-li dědic s věcí, kterou nabyl z dědictví, způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, aniž s tím svěřenský nástupce souhlasil, nemá to vůči svěřenskému nástupci právní účinky.

Ods. 2: Nejsou-li věc nebo svěřenské nástupnictví zapsány do veřejného seznamu a naloží-li dědic s věcí, kterou nabyl z dědictví, způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, aniž s tím svěřenský nástupce souhlasil, má svěřenský nástupce právo domáhat se podle ustanovení o relativní neúčinnosti, aby soud určil, že právní jednání dědice není vůči němu právně účinné.“

Podľa ods. 1 je *vecnoprávna* dispozícia, ktorú predný dedič vykonal s vecou zapísanou do verejného zoznamu voči zverenskému nástupníkovi neúčinná, ak s ňou zverenský nástupník nevyslovil súhlas (§ 1522 o. z.). Citované ustanovenie sa vzťahuje predovšetkým na nehnuteľnosti zapísané do katastra nehnuteľností.¹⁶ V zmysle § 23, ods. 2, písm. d) zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (ďalej len „katastrálny zákon“), sa do poznámky k príslušnej nehnuteľnosti zapisuje aj zverenské nástupníctvo.

¹⁵ O. z. neprijal koncept *hereditas iacens*; dedičstvo sa nastúpením substitučného prípadu nestáva opätovne súčasťou ležiacej pozostalosti, lež nadobúda ho priamo následný dedič. Prijatie dedičstva o. z. na nadobudnutie dedičstva nevyžaduje; dedič nadobúda pozostalosť bez ďalšieho. Ak dedičstvo neodmietne, potvrdí mu súd nadobudnutie dedičstva (§ 1670) spätne k okamihu nastúpenia substitučného prípadu.

¹⁶ K ďalším registrom SVOBODA, J. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 152.

Neúčinnosť podľa ods. 1 zákon bližšie nešpecifikuje a výklad neposkytuje ani dôvodová správa. Zo znenia citovaného ustanovenia však vyplýva, že daná neúčinnosť je následkom *sui generis*:

- 1) Ide o neúčinnosť, ktorá nastupuje priamo zo zákona,¹⁷ nie je potrebné rozhodnutie súdu podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti (§ 589 a nasl. o. z.). S relatívnou neúčinnosťou podľa § 589 a nasl. počíta zákonodarcu iba v ods. 2 citovaného ustanovenia; v ods. 1 vychádza z odlišnej „neúčinnosti“, v opačnom prípade by osobitné ustanovenie ods. 1 nebolo potrebné.¹⁸
- 2) O. z. dispozíciu nesankcionuje ani neplatnosťou (vylúčiť možno absolútnu neplatnosť podľa § 588 o. z., aj relatívnu neplatnosť podľa § 586 o. z.).
- 3) Dispozícia predného dediča je voči zverenskému nástupníkovi neúčinná iba v rozsahu, v akom marí alebo obmedzuje jeho práva.

V literatúre sa možno stretnúť s názorom, podľa ktorého by katastrálny úrad vklad práva v prospech tretej osoby vôbec nemal povoliť, ak zverenský nástupník s dispozíciou nevyslovil súhlas.¹⁹ Zverenský nástupník môže však vlastnícke právo k veciam patriacim do pozostalosti nadobudnúť až v okamihu nastúpenia substitučného prípadu. Ak vecno-právna dispozícia predného dediča nadobudnutie vlastníctva zverenským nástupníkom neobmedzuje ani nemarí, prečo by nemala byť účinná?

K zmareniu ani k obmedzeniu práva zverenského nástupníka nedôjde, ak predný dedič na tretieho previedie vecné právo zaťažené zverenským nástupníctvom. Viac práva na tretie osoby ani previesť nemôže, pretože je sám nositeľom iba rezolutívne podmieneného alebo končiacou lehotou termínovaného vlastníckeho práva. V súlade so zásadou *nemo plus iuris* môžu tretie osoby derivatívne nadobudnúť iba rezolutívne podmienené/termínované vlastnícke právo, pretože predný dedič bol v čase scudzenia nositeľom iba takéhoto práva²⁰ a obmedzenie zverenským nástupníctvom bolo zapísané v poznámke k príslušnej nehnuteľnosti. Dočasná povaha vlastníckeho práva bola pre tretie osoby viditeľná, do úvahy preto neprichádza ani režim dobroverného nadobudnutia bez závad podľa § 1107.²¹

Nastúpením substitučného prípadu tretie osoby nadobudnuté právo stratia v *prospech zverenského nástupníka*. V danom okamihu zaniknú aj obmedzené vecné práva, ktoré predný dedič k veci pred nastúpením substitučného prípadu zriadil. Tým sa dosiahne ochranný účel § 1524, ods. 1, v zmysle ktorého sú dispozície predného dediča voči nástupníkovi v rozsahu, v akom obmedzujú alebo maria práva zverenského nástupníka, neúčinné: Nastúpením substitučného prípadu vznikne s účinkami *ex nunc* taká situácia, akoby dispozície predného dediča vôbec vykonané neboli.

¹⁷ Tak aj KLIČKA, O. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1496. ŠEŠINA, M. – WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Sv. IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 115, prijímajú relatívnu, zo zákona nastupujúcu neúčinnosť s následkom: Hoci predný dedič vec zo substitučnej masy scudzil, bude takáto vec zaradená do aktív pozostalosti a zverenskému nástupníkovi bude k nej potvrdené nadobudnutie dedičstva. Zverenský nástupník môže následne žalovať na vydanie toho, kto ju má v držbe. Z ďalšieho výkladu však rozdiel oproti relatívnej neúčinnosti podľa § 589 an. nie je celkom zrejmy.

¹⁸ Predsa v prospech relatívnej neúčinnosti v ods. 1 SVOBODA, J. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Komentář*, s. 153.

¹⁹ ŠEŠINA, M. – WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Sv. IV*, s. 115; SVOBODA, J. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Komentář*, s. 153.

²⁰ K možnosti prevodu rezolutívne podmieneného vlastníctva nižšie v časti 5. Ak zverenský nástupník s dispozíciou predného dediča vysloví súhlas podľa § 1522, nadobudnú tretie osoby úplné vlastnícke právo (neobmedzené zverenským nástupníctvom).

²¹ V zmysle § 1107 o. z. na nadobúdateľa neprechádzajú „zavady“, ktoré neboli zapísané vo verejnom zozname a o ktorých nadobúdateľ nemohol mať vedomosť ani z iných okolností.

Z poznámky na liste vlastníctva bude zrejme, že vlastnícke (prípadne iné vecné právo) tretieho bolo obmedzené zverenským nástupníctvom. Zápis neobmedzeného vlastníckeho práva²² v prospech zverenského nástupníka do katastra nehnuteľností by preto po doručení rozhodnutia súdu, ktorým bolo zverenskému nástupníkovi potvrdené nadobudnutie dedičstva, nemal byť problematický.²³

Slabšiu pozíciu má zverenský nástupník v prípadoch, v ktorých predný dedič pred nastúpením substitučného prípadu disponuje s vecou, ktorá nie je zapísaná do verejného zoznamu (predovšetkým hnutelnej veci) alebo zapísaná je, nie je však zapísané zverenské nástupníctvo. Na tieto prípady sa vzťahuje § 1524, ods. 2, ktorý zverenskému nástupníkovi priznáva ochranu podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti (§ 589 a nasl. o. z.). Otázne je, či chcel zákonodarca pri *nezapísanom* zverenskom nástupníctve následného dediča chrániť *vždy* iba podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti. To by znamenalo, že tretí nadobúdatelia môžu k veci nadobudnúť vlastnícke právo neobmedzené zverenským nástupníctvom aj vtedy, ak o tomto obmedzení vedeli. Takáto výnimka zo všeobecných zásad nadobúdania vlastníckeho práva (§ 1107 o. z.) by tretích nadobúdateľov neodôvodnene zvýhodňovala a zverenského nástupníka naopak bezdôvodne stavala do horšej pozície. Zákonodarca pravdepodobne vychádzal z predpokladu, že ak predný dedič disponuje s vecou, pri ktorej obmedzenie zverenským nástupníctvom z verejného zoznamu nie je zrejme, nadobudnú tretie osoby vo väčšine prípadov v dobrej viere neobmedzené vlastníctvo. Za tých okolností sa zverenskému nástupníkovi musí priznať osobitná ochrana podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti. Ak však tretí nadobúdateľ o *nezapísanom* zverenskom nástupníctve vedel,²⁴ uplatní sa všeobecné pravidlo obsiahnuté v § 1107, podľa ktorého na nadobúdateľa prechádzajú aj závädy nezapísané vo verejnom zozname, pokiaľ o nich vedel alebo mal vedieť. Ak mali tretie osoby vedomosť, že vlastníctvo scudziteľa je rezolutívne podmienené/termínované, nadobudnú tiež iba rovnako obmedzené právo. Toto pri nastúpení substitučného prípadu bez ďalšieho stratia v prospech zverenského nástupníka. Postup podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti bude tak obmedzený na prípady, v ktorých nadobúdateľ o obmedzení vlastníckeho práva predného dediča nevedel.²⁵ Tým sa pôsobnosť § 1524, ods. 2 o. z. prirodzene zúži, pretože predpokladom úspešného dovolania sa relatívnej neúčinnosti je práve vedomosť tretieho o úmysle dlžníka ukrátiť veriteľa (§ 590 o. z.) – ak tretí nevedel o obmedzení zverenským nástupníctvom, sotva mohol vedieť o úmysle predného dediča ukrátiť nástupníka. Vedomosť tretieho sa nevyžaduje iba pri bezodplatných dispozíciách dlžníka (§ 591 o. z.).

3.2 Čakateľstvo následného odkazovníka a ochrana jeho práv pred nastúpením substitučného prípadu

Občiansky zákonník nepozná vindikačný, ale iba damnačný odkaz, preto je priame, od poručiteľa odvodené nadobudnutie vlastníckeho práva následným odkazovníkom vylúčene. Nastúpením substitučného prípadu nadobudne následný odkazovník iba obligačný nárok voči prednému odkazovníkovi na vydanie predmetu odkazu. Predný odkazovník

²² Respektíve vlastníckeho práva v takom stave, v akom patrilo poručiteľovi.

²³ Nebude nevyhnutný zložitý postup, ktorý navrhujú ŠEŠINA, M. – WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občiansky zákonník. Komentár. Sv. IV*, s. 115.

²⁴ Alebo obmedzenie zverenským nástupníctvom z okolností mal a mohol zistiť.

²⁵ Odlišne pri odkazoch – pozri nižšie v časti 3.2.

aj po nastúpení substitučného prípadu zostáva vlastníkom, v opačnom prípade by nebol spôsobilý splniť obligačnú povinnosť, ktorá mu z odkazu vznikla. Na rozdiel od predného dediča, nie je vlastnícke právo predného odkazovníka rezolutívne podmienené/termínované, lež neobmedzené. K odkázanej veci nadobudne následný odkazovník vlastnícke právo až vykonaním scudzovacieho úkonu derivatívne od predného odkazovníka. Následný odkazovník nie je čakaťelom na nadobudnutie vecného, ale iba obligačného práva. Jeho čakaťelstvo nepôsobí vecne.

Z § 1601 a 1568, v ktorých o. z. odkazuje na analogické uplatnenie ustanovení o dedičskej fideikomisárnej substitúcii na legáty, je zrejme vôľa zákonodarcu, aj následnému odkazovníkovi na ochranu jeho obligačného práva priznať podobnú ochranu, aká patrí následnému dedičovi. § 1568 výslovne odkazuje na analogické použitie nielen § 1524, ale aj ustanovenia, podľa ktorého je vlastnícke právo predného dediča obmedzené na práva a povinnosti požívateľa. Napriek relatívnej povahe práva, ktorého nositeľom je následný odkazovník, sa zákonodarca nebráni myšlienke, chrániť toto právo aj *vecnoprávne*.

Analogické uplatnenie § 1524, ods. 1 môže vyzeráť nasledovne: Ak je predmetom následného odkazu nehnuteľnosť zapísaná do katastra nehnuteľností, zapíše sa do poznámky k príslušnej nehnuteľnosti podľa § 23, ods. 2, písm. d) katastrálneho zákona aj zverenské nástupníctvo. Predný odkazovník bude síce nositeľom časovo neobmedzeného vlastníckeho práva, po zápise zverenského nástupníctva do poznámky k nehnuteľnosti bude však môcť s vecou disponovať iba v obmedzenej miere: Jeho vecnoprávne dispozície, ktoré by viedli k zmareniu alebo obmedzeniu práva následného odkazovníka, budú pôsobiť ako rezolutívne podmienené/termínované nastúpením substitučného prípadu. Predný odkazovník bude môcť na tretie osoby previesť *menej práva ako sám má*; analogické uplatnenie § 1524, ods. 1 bude mať za následok obmedzenie dispozičných oprávnení predného odkazovníka. Splnením podmienky/termínu, pod ktorým bol odkaz v prospech následného odkazovníka zriadený, stratia tretí nadobúdatelia nadobudnuté právo v prospech scudziteľa – predného odkazovníka.²⁶ Predný odkazovník sa opäť stane nositeľom scudzeneho vecného práva a môže voči následnému odkazovníkovi splniť povinnosť spočívajúcu v prevode predmetu odkazu.

Ak je predmetom následného odkazu vec nezapísaná do verejného zoznamu, alebo vec zapísaná, pri ktorej však nebolo zapísané zverenské nástupníctvo, uplatní sa analogicky § 1524, ods. 2 o. z. Vecnoprávna ochrana obligačného práva následného odkazovníka, ktorá pri analogickom uplatnení § 1524, ods. 1 vzniká zápisom nástupníctva do katastra nehnuteľností, sa v tomto prípade neuplatní. Dispozičné oprávnenia predného odkazovníka obmedzené nebudú. Predný odkazovník je (na rozdiel od predného dediča) časovo neobmedzeným vlastníkom, tretie osoby preto, bez ohľadu na svoju vedomosť o nástupníctve, môžu derivatívne nadobudnúť neobmedzené vlastníctvo.²⁷ Neúčinnosti dispozície predného odkazovníka sa následný odkazovník môže dovoliť iba podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti.

Uplatnenie podobného modelu ochrany, prichádza do úvahy aj pri zmluvnom nástupníctve.

²⁶ Nie v prospech následného odkazovníka, pretože následný odkazovník (na rozdiel od následného dediča) splnením substitučného prípadu nadobúda iba obligačný nárok voči prednému odkazovníkovi.

²⁷ V tom spočíva rozdiel oproti prednému dedičovi, ktorý má, bez ohľadu na zápis do verejného zoznamu, iba rezolutívne podmienené/termínované vlastníctvo. Ak tretie osoby o obmedzení jeho práva vedia, môžu derivatívne nadobudnúť iba rovnako obmedzené vlastníctvo.

4. Zmluvné nástupníctvo – navrhované riešenie vo vzťahu k o. z.

4.1 Nehnutelné veci

Skutočnosť, že povinnosť vydať vec nástupníkovi je obsahom darovacej zmluvy, nie je problematická. Darovacia zmluva môže obsahovať príkaz (§ 2064 o. z.), jeho obsah o. z. neobmedzuje. Charakter povinnosti vydať darovanú vec po uplynutí určeného času alebo po splnení určenej podmienky nástupníkovi nenaruša bezodplatnosť darovacej zmluvy. Určením nástupníctva je iba obmedzený prospech, ktorý má prvý obdarovaný (O1) na základe zmluvy nadobudnúť.

Prípady, v ktorých je splnenie príkazu v záujme tretej osoby, o. z. pri darovaní osobitne nereguluje. Zjavne ich prenecháva regulácii podľa všeobecných ustanovení o zmluve v prospech tretieho (§ 1767 a nasl. o. z.).²⁸ Tejto zodpovedá aj darovacia zmluva medzi darcom (D) a obdarovaným (O1), podľa ktorej má O1 predmet daru pri splnení podmienky alebo nastúpení určeného termínu (substitučný prípad) vydať tretej osobe (O2).

Zo zmluvy medzi D a O1 nadobudne následný obdarovaný (O2) priame právo požadovať od obdarovaného O1 splnenie (pravá zmluva v prospech tretieho;²⁹ § 1767, ods. 2 o. z.). Na nadobudnutie obligačného práva následným obdarovaným nie je potrebný jeho súhlas,³⁰ nadobudnuté právo môže ale dodatočne odmietnuť (§ 1768 o. z.). Okamih nadobudnutia práva následným obdarovaným závisí od spôsobu, akým bol v krycom vzťahu medzi D a O1 vymedzený substitučný prípad. Ak bol substitučný prípad určený budúcou neistou udalosťou (odkladacia podmienka), nadobudne O1 právo zo zmluvy až splnením podmienky. Ak bol substitučný prípad určený budúcou istou udalosťou (*dies a quo*), nadobudne O2 právo ihneď uzatvorením zmluvy medzi D a O1, k nastúpeniu určeného termínu je viazané iba splnenie povinnosti vydať vec (žalovateľnosť práva).³¹

Ak nástupník nadobudnuté obligačné právo odmietne, hľadá sa na neho, akoby právo nikdy nenadobudol. Záleží na dohode medzi darcom a obdarovaným (O1), či si O1 darovanú nehnuteľnosť v takom prípade môže ponechať, alebo je po nastúpení substitučného prípadu a odmietnutí nástupníkom povinný vlastnícke právo k nej previesť späť na darcu.³²

Ak na takúto zmluvu analogicky uplatníme pravidlá o zverenskom nástupníctve pri odkazoch, stanú sa bezpredmetnými vyššie³³ pod 1) až 3) uvedené pripomienky Hofmeistera. Analogické uplatnenie pravidiel o zverenskom nástupníctve pri odkazoch nebude viesť k porušeniu princípu *titulus* a *modus*, ktorý o. z. zachoval vo vzťahu k veciam zapísaným do verejného zoznamu.³⁴ Zo zmluvy v prospech tretieho nadobudne O2 iba obligačné právo, vlastnícke právo k predmetu daru môže nadobudnúť až vykonaním scudzovacieho úkonu (zápisom do katastra nehnuteľností). O1 sa preto stane nositeľom

²⁸ Ak bol príkaz, ktorého splnenie je v záujme tretej osoby, obsiahnutý v závete, priznáva o. z. tretej osobe právo vymáhať splnenie príkazu (§ 1571 o. z.). Uplatnenie ustanovení o zmluve v prospech tretieho pri závete neprichádza do úvahy, preto bolo potrebné právo tretej osoby v zákone zakotviť explicitne. Ak by porúčiteľ dedičovi/odkazovníkovi uložil povinnosť vydať nadobudnutú vec v určenom prípade tretej osobe, posudzovalo by sa takéto nariadenie porúčiteľa ako odkaz (nie ako príkaz).

²⁹ BYDLINSKI, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. *Kurzkommentar zum ABGB*, s. 967.

³⁰ Tak aj DVOŘÁK, B. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1722.

³¹ K odlišnému pôsobeniu odkladacej podmienky a počiatocnej lehoty na obmedzené právo KLEŇOVÁ, V. Odkladacia podmienka (*condicio suspensiva*) a počiatocná lehota (*dies a quo*) v závete podľa občanského zákoníka č. 89/2012 Sb. *Právník*. 2018, roč. 157, č. 1, s. 14–30.

³² Porov. § 1768, druhá veta o. z.: „*Neodporuje-li to obsahu a účelu smlouvy, může věřitel plnění žádat pro sebe.*“

³³ V časti 2.

³⁴ § 1105 o. z. (nehnuteľnosti); § 1102 o. z. (hnuteľné veci zapísané do verejného zoznamu).

neobmedzeného vlastníckeho práva, ktoré stratí až v okamihu vkladu vlastníckeho práva v prospech následného obdarovaného O2.³⁵ Vykonaním scudzovacieho úkonu splní O1 svoju povinnosť, ktorá mu vznikla z krycieho vzťahu (D-O1), scudzovací úkon vykonáva *causa solvendi*. Kauzou nadobudnutia vlastníckeho práva je pre O2 zmluva v prospech tretieho uzatvorená medzi D a O1,³⁶ predchodcom následného obdarovaného je scudziteľ O1. Právny dôvod na trvalé ponechanie si veci (*causa retinendi*) odvodzuje O2 z valutovaného vzťahu (D-O2),³⁷ ktorým je v našom prípade tiež darovanie. Neexistencia/neplatnosť valutového vzťahu nie je prekážkou nadobudnutia vlastníckeho práva na základe zmluvy v prospech tretieho; zakladá iba právo veriteľa (D) požadovať od tretieho (O2) vydanie nadobudnutého prospechu podľa ustanovení o vydaní bezdôvodného obohatenia.³⁸

4.1.1 Ochrana obligačného práva následného obdarovaného

Uplatnenie ustanovení o zverenskom nástupníctve na zmluvné nástupníctvo by do právneho vzťahu vnieslo vecne pôsobiacu ochranu obligačného práva následného obdarovaného. Osobitná ochrana zmluvného nástupníka je opodstatnená dlhými „čakateľskými lehotami“, ktoré sú pre takéto zmluvy charakteristické. Pre odovzdanie veci sú pri zmluvách zameraných na prevod vlastníctva obvykle dohodnuté krátke lehoty. Ak je scudziteľ v čase uzatvorenia zmluvy vlastníkom a k prevodu má dôjsť krátko po uzatvorení zmluvy, je riziko, že scudziteľ v čase splatnosti povinnosť nebude môcť splniť, pretože vlastníctvo medzičasom stratil alebo zaťažil, relatívne nízke. Iná je však situácia, ak má k prevodu dôjsť po uplynutí niekoľkých (desiatok) rokov. Ak je nastúpenie substitučného prípadu navyše neisté, pretože je vymedzený odkladacou podmienkou, môže byť pre O1 lákavé vec „speňažiť“ a dúfať, že povinnosť odovzdať mu napokon nevznikne. Vôľa darcu v takom prípade zostane nerešpektovaná. Subsidiárna povinnosť, ktorá prvému obdarovanému následne vznikne, bude sotva uspokojivá, ak mal darca osobitný záujem na tom, aby O2 nadobudol práve darovaných nehnuteľnosť.

Týmto nežiadúcim následkom možno predísť, ak sa obligačnému právu následného obdarovaného poskytne rovnaká ochrana, akú požíva obligačné právo následného odkazovníka: Na základe darovacej zmluvy uzatvorenej medzi D a O1 nadobudne O1 časovo neobmedzené vlastnícke právo, analogické uplatnenie § 1524, ods. 1 o. z. bude však viesť k *obmedzeniu jeho dispozičných oprávnení*. Spoločne s vkladom vlastníckeho práva v prospech O1 sa do poznámky k príslušnej nehnuteľnosti podľa § 23, ods. 2, písm. d) katastrálneho zákona zapíše aj obmedzenie nástupníctvom v prospech O2. Po zápise nástupníctva do poznámky k nehnuteľnosti bude predný obdarovaný môcť s vecou disponovať iba v obmedzenej miere: Jeho vecnoprávne dispoziecie budú pred nastúpením substitučného prípadu účinné iba v rozsahu, v akom neohrozujú splnenie povinnosti vydať predmet daru následnému obdarovanému. V závislosti od toho, ako bol v krycom vzťahu formulovaný substitučný prípad, bude scudzenie alebo zaťaženie uskutočnené predným obdarovaným rezolútívne podmienené alebo termínované.³⁹ Nastúpením sub-

³⁵ Vznik „mimokatastrálneho vlastníctva“ tak zostane vyhradený oblasti dedičského práva.

³⁶ PARAPATITS, F. *Der Vertrag zugunsten Dritter*. Wien: Manz, 2011, s. 123.

³⁷ BYDLINSKI, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. *Kurzkommentar zum ABGB*, s. 968.

³⁸ PARAPATITS, F. *Der Vertrag zugunsten Dritter*, s. 62.

³⁹ K možnosti prevodu rezolútívne podmieneného/termínovaného vlastníckeho práva nižšie v časti 5.

stítučného prípadu tretie osoby nadobudnuté právo stratia v prospech scudziteľa – predného obdarovaného.⁴⁰ O1 opäť nadobudne (neobmedzené, ak vec zafažil) vlastnícke právo a môže ho previesť na následného obdarovaného.

Uvedený model predstavuje akúsi strednú cestu medzi analogickým uplatnením ustanovení o *dedičskom* zverenskom nástupníctve a jednoduchou zmluvou v prospech tretieho s vylúčením analógie k zverenskému nástupníctvu (navrhovanou Hofmeisterom). Na jednej strane predchádza problémom spojeným s automatickým (bez scudzovacieho úkonu) nadobudnutím vlastníckeho práva následným obdarovaným, na strane druhej poskytuje následnému obdarovanému vecnoprávnu ochranu, ktorú uplatnením ustanovení o zverenskom nástupníctve požíva následný odkazovník.

Hofmeister analogickú ochranu následného obdarovaného odmietol aj z toho dôvodu, že fideikomisárna substitúcia v sebe zahŕňa vecne pôsobiaci zákaz scudzenia a zafaženia majetku obmedzeného nástupníctvom. Absolútne pôsobenie daného zákazu prekračuje rámec ustanovený v § 364c ABGB, ktorý vecne pôsobiaci zákaz obmedzuje iba na vymedzený okruh blízkych príbuzných osôb. Táto námietka je vo vzťahu k o. z. bezpredmetná, pretože o. z. neobsahuje obmedzenie zodpovedajúce § 364c ABGB. § 1761 o. z., ktorý pre oblasť záväzkového práva všeobecne reguluje zákaz scudzenia alebo zafaženia veci, platnosť zákazu, ktorý „*bol zriadený ako vecné právo*“, obmedzuje iba „*primeranou dobou jeho trvania*“ a záujmom „*strany, ktorý je hodný právnej ochrany*“. Zároveň pôsobí vecný zákaz scudzenia a zafaženia zakotvený v § 1761 o. z. silnejšie ako zákaz scudzenia a zafaženia obsiahnutý v zverenskom nástupníctve. Zatiaľ čo druhý menovaný podľa tu navrhovanej interpretácie § 1524, ods. 1 vedie iba k rezolútívnej podmienenosti/termínovanosti dispozícií vykonaných v rozpore so zákazom, spôsobuje vecne pôsobiaci zákaz upravený v § 1761 ničotnosť vecnoprávných dispozícií priečiacich sa zákazu – k prevodu/zafaženiu práva vôbec nedôjde (záväzkovoprávne úkony nie sú dotknuté – § 1760 o. z.).⁴¹

Dohodou by D a O1 mohli zriadiť aj vecne pôsobiaci zákaz zafaženia a scudzenia darovanej nehnuteľnosti podľa § 1761 o. z. Vkladom takéhoto zákazu do katastra by boli dispozičné oprávnenia predného obdarovaného obmedzené vo väčšej miere, než uplatnením

⁴⁰ Nie v prospech následného obdarovaného (O2), pretože tento zo zmluvy v prospech tretieho nadobudol iba obligačný nárok voči O1 na prevod vlastníckeho práva k predmetu daru.

⁴¹ Zákaz scudzenia a zafaženia, ktorý bol „zriadený ako vecné právo“, pôsobí aj voči tretím osobám (tak možno rozumieť „*pokud*“ v prvej vete § 1761). Takýto zákaz sa podľa § 11, ods. 1, písm. n) Katastrálneho zákona zapisuje do katastra nehnuteľností vkladom. Ak bol zákaz scudzenia do katastra zapísaný (a to je predpoklad jeho vecného pôsobenia), je pre tretie osoby v katastri viditeľný, v dobrej viere preto vlastnícke právo (alebo iné vecné právo) v rozpore so zákazom nadobudnúť nemôžu (§ 1107 o. z.). Vklad vecného práva, k nadobudnutiu ktorého by malo dôjsť v rozpore so zákazom, by kataster nemal povoliť; porov. aj pôsobenie vecného zákazu scudzenia a zafaženia podľa § 364c ABGB, ktorý spôsobuje *Grundbuchsperr*; k tomu FISCHER-CZERMAK, C. *Veräußerungsverbot und Besitznachfolgerechte*, s. 170; ECCHER, B. – RISS, O. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. *Kurzkommentar zum ABGB*, s. 385; ASCHAUER, Ch. *Das rechtsgeschäftliche Veräußerungs- und Belastungsverbot bei Liegenschaften*. Na rozdiel od Dvořáka (DVOŘÁK, B. In: PETROV, J. – YÍTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1715), podľa ktorého je zákaz odporujúci úkon dlžníka a tretej osoby neúčinný iba voči veriteľovi, tj. veriteľ sa môže domáhať uspokojenia pohľadávky aj z veci, ktorá bola dlžníkom prevedená na tretiu osobu, sa domnievame, že zákonodarca chcel vecne pôsobiacemu zákazu priznať pôsobnosť absolútnu. V prospech absolútného pôsobenia svedčí aj požiadavka vkladu do katastra nehnuteľností, zatiaľ čo pri zverenskom nástupníctve (pri ktorom § 1524, ods. 1 ustanovuje: „ *nemá to vüči svěřenskému nástupci právní účinky*“) postačuje zápis formou poznámky. Pri zverenskom nástupníctve sú dispozície predného dediča podľa tu navrhovaného výkladu účinné, avšak ako rezolútívne podmienené/termínované. § 1761 ustanovuje, že zákaz scudzenia a zafaženia možno dohodnúť aj na dobu trvania zverenského nástupníctva. Takéto osobitné ustanovenie by bolo nadbytočné, ak by zákonodarca nevychádzal z toho, že vecný zákaz pôsobí odlišne – „*silnejšie*“ než obmedzenie vyplývajúce už zo samotného zverenského nástupníctva. K ničotnosti vecnoprávných dispozícií vykonaných v rozpore so zákazom vedie, domnievame sa, aj názor, podľa ktorého vecne pôsobiaci zákaz scudzenia „*môže vzniknúť ako služobnosť*“ (PELIKÁNOVÁ, I. – PELIKÁN, R. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Sv. V. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 89).

ustanovení o zverenskom nástupníctve. Ak zákonu neodporuje možnosť dohodnutia prísnejšieho zákazu, nemalo by byť problematické ani uplatnenie miernejších obmedzení podľa ustanovení o zverenskom nástupníctve. Rezolutívna podmienenosť/termínovanosť dispozícií predného obdarovaného je iba inou formou zaistenia obligáčného práva nástupníka.

Zo zmluvného nástupníctva darcovi (D) nevzniká právo po prevode nehnuteľnosti na O1 so scudzenou nehnuteľnosťou disponovať, ani právo závetom zmluvné nástupníctvo zmeniť. Takéto právo nepatrí darcovi ani v dôsledku analogického uplatnenia ustanovení o zverenskom nástupníctve.⁴² Zmluvné nástupníctvo vzniká dohodou, preto aj jeho zmenu možno vykonať iba dohodou. Vkladom vlastníckeho práva v prospech obdarovaného O1, darca stratí vlastnícke právo, s ním možnosť disponovať s darovanou nehnuteľnosťou a aj právo jednostranne určovať nástupníctvo k (teraz už cudzej) veci.⁴³ Zmenu osoby nástupníka môžu darca a obdarovaný vykonať iba dohodou. Dohodou môžu strany zmluvné nástupníctvo aj zrušiť a s ním zrušiť aj dispozičné obmedzenia prvého obdarovaného, ktorými bolo nástupníctvo chránené. Tak pri zmene ako aj zrušení nástupníctva však treba pamätať na to, že darovacia zmluva obsahujúca nástupníctvo je pravou zmluvou v prospech tretieho, z ktorej nástupník nadobúda právo. Zrušenie/zmena nástupníctva po nadobudnutí práva nástupníkom by boli zásahom do cudzieho obligáčného práva a zodpovedali by zmluve na ťarchu tretieho.⁴⁴ Pravidlá platné pre zmluvu v prospech tretieho sú preto rozhodujúce pre určenie okamihu, do ktorého možno dohodou medzi zmluvnými stranami (D a O1) nástupníctvo zrušiť alebo zmeniť (iba do vzniku práva nástupníka, alebo až do okamihu, keď mu bol vznik práva oznámený⁴⁵).

Zmluvné nástupníctvo môže byť v krycom vzťahu medzi D a O1 dohodnuté aj takým spôsobom, že O1 patrí právo s predmetom daru voľne nakladať. Predmetom darovania v prospech nástupníka (O2) má byť v takom prípade iba to, čo z darovaného majetku bude prvému obdarovanému patriť v okamihu nastúpenia substitučného prípadu (analogicky k *fideicommissum eius quod supererit*⁴⁶). Až do nastúpenia substitučného prípadu môže O1 s predmetom daru disponovať (odplatne aj bezodplatne), jeho dispozície nebudú rezolutívne podmienené/termínované. V týchto prípadoch sa zmluvné nástupníctvo zabíja bez vecnoprávnej ochrany – zápis do poznámky k príslušnej nehnuteľnosti nebude potrebný.

Napokon zostáva zväziť formálne náležitosti darovania v krycom a vo valutovom vzťahu, a tiež formálie, ktorých zachovanie je predpokladom vkladu vlastníckeho práva v prospech O2. Osobitnú, písomnú formu ustanovuje o. z. v § 2057 pre darovania, ktorých predmetom je vec zapísaná do verejného zoznamu (ods. 1), a pri ktorých k odovzdaniu darovanej veci nedôjde zároveň s prejavom vôle vec darovať a darovanie prijať (ods. 2; konsenzuálne darovanie). Požiadavka formy podľa ods. 2 býva literatúrou (vzhľadom na darovanie vo valutovom vzťahu) vzťahovaná aj na darovania v prospech tretieho.⁴⁷

⁴² Odlišne ale OGH 4Ob 194/98b; k rozhodnutiu oprávnene kriticky KLETEČKA, A. Das Nachlegat der Sache des Erben. Eine Besprechung der Entscheidung 4 Ob 194/98b. *Österreichische Notariatszeitung*. 1999, Nr. 3, s. 66–69.

⁴³ K tomu bližšie KLEŇOVÁ, V. Zmluvná fideikomisárna substitúcia a odkaz veci patriacej dedičovi (k rozhodnutiu OGH 4Ob 194/98b). *Ad notam*. 2018, č. 3, s. 11–17.

⁴⁴ Porov. § 1769 o. z.

⁴⁵ K tomu pozri DVOŘÁK, B. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1722; k problému v rakúskom práve obsiaholo PARAPATITS, F. *Der Vertrag zugunsten Dritter*, s. 179 an.; k tomu aj OGH 5Ob 11/91.

⁴⁶ OGH 5Ob 84/95. O. z. neobsahuje osobitnú úpravu fideikomisu „na zvyšok“, odkazuje naň ale v úvode § 1521 a 1522: „Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat.“

⁴⁷ JANOUŠEK, M. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 2089.

Účelom písomnej formy podľa ods. 2 je predovšetkým ochrana darcu pred unáhleným konaním.⁴⁸ Písomná forma sa naopak nevyžaduje pri reálnych darovaniach, pri ktorých si darca, ihneď odovzdávajúci predmet daru, následky svojho konania uvedomuje zreteľnejšie. Náš prípad je špecifický tým, že kauzou nielen valutového, ale aj krycieho vzťahu je darovanie a jeho objektom je tá istá vec. Zmluva medzi D a O1 musí mať písomnú formu už z toho dôvodu, že jej predmetom je nehnuteľnosť zapísaná do katastra nehnuteľností (§ 2057, ods. 1; § 560 o. z.). V krycom vzťahu bude preto zachovaná písomná forma, ktorú zákon vyžaduje pre vzťah valutový.⁴⁹ Ochranej-varovnej (a aj dôkaznej a zaistovacej) funkcii § 2057, ods. 2 je zadostučinené uzatvorením písomnej zmluvy medzi D a O1, ktorou D zároveň uloží O1 povinnosť, vydať darovanú vec pri nastúpení substitučného prípadu nástupníkovi O2. Darovanie vo valutovom vzťahu následne môže vzniknúť aj konkludentným prejavom vôle následného obdarovaného (O2) spočívajúcim v tom, že O2 obligáčne právo nadobudnuté zo zmluvy v prospech tretieho neodmietne. Výhoda zmluvy v prospech tretieho spočíva práve v tom, že tretiemu *bez jeho spolupôsobenia* vznikne (s účinkami *ex tunc* odmietnuteľné) právo.⁵⁰

Na vklad vlastníckeho práva v prospech O2 by mala postačovať zmluva v prospech tretieho uzatvorená medzi D a O1 a návrh na vklad podaný spoločne scudziteľom O1 a následným obdarovaným O2. Zmluva v prospech tretieho je právnym dôvodom nadobudnutia vlastníctva následným obdarovaným (O2), podaním návrhu na vklad by O2 vyjadril súhlas s nadobudnutím vlastníctva. Otáznym sa môže stať iba naplnenie predpokladov ustanovených v § 561, ods. 2 o. z., podľa ktorého musí písomná zmluva, ktorou sa prevádza vecné právo k nehnuteľnosti, obsahovať podpisy konajúcich na tej istej listine. Konajúcimi sú v prípade zmluvy v prospech tretieho D a O1, zmluva v prospech tretieho, ktorá je vkladovou listinou, by tak neobsahovala podpis nadobúdateľa vlastníckeho práva. S cieľom predísť pochybnostiam môže O2 pred podaním návrhu na vklad pripojiť svoj podpis na listinu obsahujúcu zmluvu v prospech tretieho.⁵¹ Účelom daného podpisu je

⁴⁸ Ibidem, s. 2089; BYDLINSKI, P. Die Formpflicht bei der Schenkung ohne wirkliche Übergabe (§ 1 Abs 1 lit d NZwG). *Österreichische Notariatszeitung*. 1991, Nr. 7, s. 166 an.: „Im Gefühlsüberschwang ist eben schnell etwas versprochen, was den Versprechenden bereits wenig später reut.“ Naopak proti potrebe osobitnej formy darovania vo valutovom vzťahu ECCHER, B. *Antizipierte Erbfolge*. Berlin: Duncker & Humblot, 1980, s. 132: „Die Gefahr einer Übereilung oder Ausnützung einer geistigen oder körperlichen Schwäche des Schenkers ist wohl dann stark vermindert, wenn der Schenker mit dem Beschenkten nicht in Kontakt kommt.“

⁴⁹ Názory na otázku, či zmluva v prospech tretieho musí naplniť aj formálne náležitosti, ktoré zákon predpisuje pre vzťah valutový, sa rozchádzajú. Pre zachovanie formy DVORÁK, B. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1723; DULLINGER, S. *Bürgerliches Recht. Schuldrecht. Allgemeiner Teil*. 5. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2014, s. 154–155; BYDLINSKI, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. *Kurzkommentar zum ABGB*, s. 968. Odlišne prevládajúca judikatúra OGH, podľa ktorej je pre formu zmluvy v prospech tretieho určujúci krycí vzťah, bez ohľadu na vzťah valutový. OGH 2Ob 104/97a v odôvodnení (vrátane tam citovanej literatúry): „Es entspricht sowohl der herrschenden Rechtsprechung des Obersten Gerichtshofes als auch dem überwiegenden Teil der österreichischen wie auch der deutschen Lehre, daß die Rechtsnatur des Vertrages zugunsten Dritter durch das Deckungsverhältnis [...], bestimmt wird und dieses somit einerseits für Inhalt und Umfang der Leistung des Versprechenden an den Dritten und andererseits auch für die einzuhaltende Form des Rechtsgeschäftes maßgebend ist. [...] Da das Gesetz beim Vertrag zugunsten Dritter bewußt von der Annahme, ja auch nur von einer Benachrichtigung des Dritten absieht und dem Dritten nur die Möglichkeit gibt, das aus dem Vertrag erworbene Recht zurückzuweisen, bedarf es auch dann, wenn der Dritte durch den Versprechungsempfänger beschenkt werden sollte, nicht der Annahme der Schenkung durch den Begünstigten und auch nicht der für Schenkungen vorgeschriebenen Form, vorausgesetzt, daß der Vertrag zugunsten Dritter selbst formfrei abgeschlossen werden kann.“; aj. Rechtssatznummer RS0017074. Ďalšie rozhodnutia a prehľad názorov u PARAPATITS, F. *Der Vertrag zugunsten Dritter*, s. 80–81. K príkazu pre prípad smrti APATHY, P. *Der Auftrag auf den Todesfall. Juristische Blätter*. 1976, Nr. 15/16, s. 393 an.

⁵⁰ SPIELBÜCHLER, K. *Der Dritte im Schuldverhältnis*. Wien – New York: Springer Verlag, 1973, s. 20 an.: „Beschenk ist C [...] schon mit dem Anspruch, wenn er ihn nicht zurückweist. [...] der Vertrag zugunsten Dritter ersetzt [...] den Schenkungsvertrag.“ ECCHER, B. *Antizipierte Erbfolge*, s. 131: „[...] kommt diese Schenkung beim Vertrag zugunsten Dritter ohne Vertragsabschluss zustande, sofern der Dritte das Recht nicht zurückweist“. APATHY, P. *Der Auftrag auf den Todesfall*, s. 398, s. 49.

však iba naplnenie formálnych požiadaviek ustanovených v § 561, ods. 2 o. z., osobitné opodstatnenie tento podpis nemá.

4.2 Hnutelné veci

Ak je predmetom darovania hnutelná vec nezapísaná do verejného zoznamu, nemusí mať darovacia zmluva v krycom vzťahu písomnú formu. Zohľadniac názor, podľa ktorého je písomná forma podľa § 2057, ods. 2 o. z. relevantná pre darovanie vo valutovom vzťahu a táto forma by mala byť zachovaná vo vzťahu krycom,⁵² je vhodné aj v danom prípade zmluvu v prospech tretieho uzatvoriť písomne. Na vznik darovania vo valutovom vzťahu následne stačí konkludentný prejav vôle následného obdarovaného, spočívajúci v neodmietnutí práva nadobudnutého zo zmluvy v prospech tretieho.⁵³

Vlastnícke právo k individuálne určeným hnutelným veciam nezapísaným do verejného zoznamu sa v zmysle § 1099 o. z. nadobúda bez vykonania scudzovacieho úkonu už na základe samotnej zmluvy.⁵⁴ Z pravej zmluvy v prospech tretieho nadobúda tretí pravidelne iba obligačné právo. Ak však zmluva pri hnutelných veciach nezapísaných do verejného zoznamu pôsobí vecne, možno analogicky dospieť k záveru, že O2 zo zmluvy v prospech tretieho v okamihu nastúpenia substitučného prípadu nadobudne priamo vlastnícke právo k darovanej veci (nie len obligačný nárok na prevod vlastníckeho práva). Uskutočnenie scudzovacieho úkonu prvým obdarovaným tak nie je potrebné.⁵⁵ Vlastnícke právo nadobudne O2 bez potreby súhlasného prejavu vôle, môže však nadobudnuté právo s účinkami *ex tunc* odmietnuť (analogicky podľa § 1768 o. z.).⁵⁶

⁵¹ K problému ENZMANN, F. Auswirkungen des neuen § 31 (1) BGB auf Verträge zugunsten Dritter. *Österreichische Notariatszeitung*. 1982, Nr. 1, s. 6–8: Tretí nepatrí k účastníkom, ktorých priame spolupôsobenie je potrebné pri zriadení vkladovej listiny. Na rozdiel od tu zastávaného názoru môže tretí podľa Enzmanna vlastnícke právo vkladom do pozemkovej knihy nadobudnúť aj bez svojho vedomia, t.j. aj bez toho, aby bol účastníkom konania o povolenie vkladu. Proti nadobudnutiu vlastníckeho práva tretím bez jeho súčinnosti HOYER, H. *Zeitlich begrenztes Eigentum durch Vertrag?*, s. 290–291.

⁵² K tomu vyššie v pozn. 47 a 49.

⁵³ Ak by zmluva v prospech tretieho písomne uzatvorená nebola, možno vadu formy valutového vzťahu považovať za zhojenú v okamihu, keď D vykoná taký úkon, ktorý naplní obdobnú varovnú funkciu ako reálne odovzdanie veci následnému obdarovanému (pri reálnych darovaniach sa písomná forma nevyžaduje). K zhojeniu tak môže dôjsť v momente, keď D na základe zmluvy v prospech tretieho (darovacej zmluvy vo vzťahu krycom) prevedie vlastnícke právo k darovanej veci na O1 s neodvolateľnou dohodou, že pri nastúpení substitučného prípadu má predmet daru nadobudnúť O2. Prevodom vlastníctva na O1 a neodvolateľným určením O2 ako nástupníka do vlastníckeho práva, nastáva obdobná situácia ako pri reálnom darovaní O2 – darca si následkov svojho konania (definitívnej straty vlastníckeho práva) musí byť vedomý. K uzdraveniu aj podľa DULLINGER, S. *Bürgerliches Recht*, s. 155, postačuje „die Übergabe der für den begünstigten Dritten bestimmten Sache an den Versprechenden“, zatiaľ čo odovzdanie veci dlžníkovi tretiemu varovnú funkciu nenaplnia. Odlišne PARAPATITS, F. *Der Vertrag zugunsten Dritter*, s. 80–83, podľa ktorej k uzdraveniu dochádza už vznikom neodvolateľného nároku tretieho. Tým, že veriteľ v krycom vzťahu (neodvolateľne) spovinnosť dlžníka plní tretiemu, sa zrieka zároveň možnosti, odvolať prospech tretieho pre neplnatosť nároku vo valutovom vzťahu.

⁵⁴ § 1099 o. z.: „Vlastnícké právo k veci určené jednotlivě se převádí už samotnou smlouvou k okamžiku její účinnosti, ledaže je jinak ujednáno nebo stanoveno zákonem“. Pri druhových veciach až individualizáciou (§ 1101 o. z.); scudzovací úkon naďalej potrebný pri hnutelných veciach zapísaných do verejného zoznamu (§ 1102 o. z.).

⁵⁵ Právnym dôvodom, na základe ktorého tretí aj pri obvyčajnej zmluve v prospech tretieho nadobúda vlastnícke právo, je zmluva v prospech tretieho. Rozdiel by tak spočíval iba v tom, že pri hnutelných veciach nezapísaných do verejného zoznamu na nadobudnutie vlastníckeho práva tretím vykonanie scudzovacieho úkonu potrebné nie je, pretože zákon pri týchto veciach osobitný scudzovací úkon nepredvída. Slová „se převádí už samotnou smlouvou“ nie je podľa nášho názoru nevyhnutné vzťahovať striktné iba na zmluvy uzatvorené medzi scudziteľom a nadobúdateľom vecného práva. Pozri aj KLUCKHOHN, W. *Die Verfügungen zugunsten Dritter*. München: C. H. Beck, 1914, s. 131 an., ktorý ustanovenia BGB o zmluve v prospech tretieho analogicky uplatňuje na vecnoprávne dispozície v prospech tretieho.

⁵⁶ Možnosť odmietnuť právo nadobudnuté zo zmluvy v prospech tretieho má v tomto prípade o to väčší význam, že s priamym nadobudnutím vlastníctva je (v porovnaní s nadobudnutím obligačného práva) spojené väčšie riziko, že nadobudnuté právo nadobúdateľovi prinesie aj nevýhody.

Do nastúpenia substitučného prípadu bude vlastnícke právo nástupníka O2 suspenzívne podmienené alebo termínované; jeho protipólom je rezolutívne podmienené/termínované vlastníctvo prvého obdarovaného (O1).⁵⁷ O1 sa uzatvorením zmluvy s D stane časovo obmedzeným vlastníkom vo vlastnom slova zmysle. Nastúpením substitučného prípadu O1 vlastnícke právo bez ďalšieho stratí v prospech O2. Právnym predchodcom nástupníka (O2) je darca (D). O1 je iba časovým predchodcom nástupníka (O2), vlastnícke právo nadobudnuté nástupníkom je preto nezávislé od vlastníckeho práva strateného prvým obdarovaným; medzi O1 a O2 nie je žiadny kauzálny vzťah.

Pozícia prvého obdarovaného, ktorý nastúpením substitučného prípadu vlastnícke právo v prospech O2 stratí bez vykonania scudzovacieho úkonu, je analogická tej, ktorú má predný dedič. Ak O1 s nadobudnutým vlastníctvom pred nastúpením substitučného prípadu disponuje a tretie osoby o obmedzení jeho práva vedia, môžu nadobudnúť iba rezolutívne podmienené/termínované vlastníctvo, ktorého bol O1 nositeľom. Rezolutívne podmienené/termínované budú aj obmedzené vecné práva, ktoré by O1 v medziobdobí k darovanej veci zriadil. Nastúpením substitučného prípadu všetky založené obmedzenia zaniknú a O2 nadobudne vlastnícke právo v takom stave, v akom patrilo darcovi (D).⁵⁸

Pri veciach nezapísaných do verejného zoznamu poskytuje o. z. v § 1524, ods. 2 nástupníkovi ochranu podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti; v časti 3.1 sme sa však pokúsili odôvodniť, že toto ustanovenie nie je vhodné vzťahovať generálne aj na tie prípady, v ktorých tretie osoby o obmedzení práva scudziteľa vedeli. Pri vedomosti tretích sa uplatní § 1107 o. z., podľa ktorého na nadobúdateľa prechádzajú aj závädy nezapísané do verejného zoznamu, ak o nich nadobúdateľ vedel alebo mal vedieť. Ak by tretie osoby o obmedzení práva O1 nevedeli a v dobrej viere preto nadobudli neobmedzené vlastníctvo, môže sa O2 dovolať ochrany podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti (§ 1524, ods. 2 o. z.).⁵⁹

Ak by O2 nadobudnuté vlastníctvo odmietol, hľadá sa na neho, akoby vlastnícke právo nikdy nenadobudol. V takom prípade sa kladie otázka, či vlastnícke právo nadobudne späť darca (D) alebo prvý obdarovaný (O1). Argumentovať možno v prospech oboch možností. V prospech O1: Odmietnutím vlastníctva nástupníkom, nastane taká situácia, akoby O1 vlastníctvo v prospech O2 nebol stratil. Spoločne s odmietnutím zaniklo aj doterajšie obmedzenie vlastníckeho práva prvého obdarovaného (jeho rezolutívna podmienenosť/termínovanosť). Odmietnutím vlastníctva nástupníkom sa O1 stal neobmedzeným vlastníkom darovaním nadobudnutej hnutelnej veci. V prospech nadobudnutia vlastníckeho práva darcom možno uviesť: V zmysle § 1768, druhá veta o. z. môže veriteľ po odmietnutí treťou osobou plnenie žiadať pre seba. Uplatniac analogicky na vecné účinky, ktoré zmluva pri hnutelných veciach spôsobuje, by darca odmietnutím nástupníka späť nadobudol vlastnícke právo. Darca by mohol argumentovať aj tým, že vlastnícke právo prvého

⁵⁷ DOBROVOLNÁ, E. In: SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 334, v komentári k § 1099 prípustnosť rozvázovacej podmienky „z povahy věci“ odmieta, žiaľ bez bližšieho zdôvodnenia.

⁵⁸ Podobne pri suspenzívne podmienenom vindikačnom odkaze v klasickej rímskej práve, ak dedič (ako nositeľ rezolutívne podmieneného vlastníckeho práva) pred splnením podmienky odkázanú vec zafažil záložným právom alebo služobnosťou; Marcellus 4 Dig. D. 8, 6, 11, 1: „*Heres, cum legatus esset fundus sub condicione, imposuit ei servitutes: extinguuntur, si legati condicio existat.*“ K interimálnemu vlastníctvu dediča pri vindikačnom odkaze JHERING, R. *Passive Wirkungen der Rechte. Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts*. 1871, Nr. 10, s. 387 an; 505 an. K Justiniánom zavedenému vecne pôsobiacemu zákazu scudzzenia a zafaženia (C. 6, 43, 3, 2–3) APATHY, P. *Fideikommissarische Substitution und Treuhand*, s. 15 an.; 18 an.

⁵⁹ S odporovacou žalobou bude O2 úspešný, ak O1 vec scudzil bezodplatne. Pri odplatnom scudzení bude O2 (analogicky podľa § 590 o. z.) musieť preukázať, že tretí nadobúdateľ vedel o úmysle prvého obdarovaného ukrať nástupníka (čo je nepravdepodobné, ak tretí o obmedzení nástupníctvom vôbec nevedel).

obdarovaného bolo od počiatku zamýšľané ako časovo obmedzené nastúpením substitučného prípadu, buď v prospech nástupníka alebo, subsidiárne v prospech darcu. V záujme predídania pochybnostiam je vhodné pre prípad odmietnutia nástupníkom uzatvoriť osobitnú dohodu, z ktorej bude zrejmé, kto má za daných okolností vlastníctvo nadobudnúť. Dohoda môže obsahovať aj určenie inej osoby než niektorej zo zmluvných strán.

5. Darovanie s rozvázovacou podmienkou bez nástupníctva (Heimfall)

Na záver zostáva spomenúť darovanie s rezolútnou podmienkou, pri splnení ktorej nemá predmet daru nadobudnúť určený nástupník, lež darca sám. Jeho posúdenie sleduje dva základné ciele: 1) dodatočne odôvodniť možnosť prevodu rezolútno podmieneného vlastníckeho práva predovšetkým pri nehnuteľnostiach; 2) zväžiť potrebu analogického uplatnenia ustanovení o zverenskom nástupníctve na darovanie s rozvázovacou podmienkou bez nástupníctva.

Vychádzať možno z nasledovnej modelovej situácie: Darca daruje obdarovanému pozemok s dohodou, že darovanie a aj obdarovaným nadobudnuté vlastnícke právo majú byť v prospech darcu rezolútno podmienené smrťou obdarovaného pred darcom. Od predchádzajúceho darovania s nástupníctvom sa predmetný prípad odlišuje tým, že: a) v zmluve nie je určená osoba nástupníka – vlastnícke právo má pri splnení podmienky nadobudnúť darca, nie tretia osoba; b) prevod vlastníckeho práva na obdarovaného je od počiatku zamýšľaný ako rezolútno podmienený (v zmysle vyššie navrhovaného riešenia pre zmluvné nástupníctvo pri nehnuteľnostiach nadobudne obdarovaný (O1) časovo neobmedzené vlastnícke právo, pri nastúpení substitučného prípadu mu vznikne iba obligačná povinnosť previesť vlastníctvo na nástupníka).

Vzhľadom na príbuznosť právnych úprav je aj v tomto prípade východiskom posúdenia rakúska právna diskusia. OGH v 5Ob 73/94⁶⁰ možnosť prevodu rezolútno podmieneného vlastníckeho práva k nehnuteľnosti schválil. V rozhodnutí argumentuje: V zmysle § 897 a 696 ABGB možno, okrem výslovne ustanovených výnimiek, právo podmieniť rezolútno. Výnimkou v tomto zmysle nie je ani darovacia zmluva, ani pre nadobudnutie vlastníckeho práva nevyhnutný scudzovací úkon. Nie je zrejmý žiadny dôvod, pre ktorý by aj vlastnícke právo – ako iné práva – nemohlo byť na základe právneho úkonu nadobudnuté iba ako rezolútno podmienené právo, t. j. ako právo na čas do splnenia rozvázovacej podmienky. Aj takéto vlastníctvo je vecné právo, ktoré sa do pozemkovej knihy zapisuje vkladom.⁶¹

K citovanému rozhodnutiu sa odmietavo postavila Egglmeier,⁶² ktorá zopakovala Hofmeisterove výhrady proti časovo obmedzenému vlastníctvu pri zmluvnom nástupníctve: Najvyšším súdom propagovaný vklad „rezolútno podmieneného vlastníckeho práva“ vedie k porušeniu *titulus-modus* princípu a k vzniku mimopozemkovoknižného vlastníctva. Dohoda, v zmysle ktorej má darca pri splnení podmienky opätovne nadobudnúť vlastnícke právo, môže pôsobiť iba obligačne – splnením podmienky vznikne obdarovanému *povinnosť previesť* vlastnícke právo späť na darcu.

⁶⁰ V skrátenej podobe publikované aj v *Österreichische Notariatszeitung*. 1995, Nr. 6, s. 136–137. Obmedzenie vlastníctva rezolútnou podmienkou odmietnuté v *KG Krems R 238/87*, rozhodnutie publikované v *Österreichische Notariatszeitung*. 1988, Nr. 6, s. 164–165.

⁶¹ Nejde o podmienený zápis vlastníckeho práva, ktorý by sa musel uskutočniť záznamom (*Vormerkung*), ale o nepodmienený zápis, teda o vklad podmieneného práva.

⁶² EGGLMEIER, B. *Zur Zulässigkeit auflösend bedingter Übereignung im österreichischen Recht*, s. 33–40.

Podľa Hofmeistera⁶³ môže byť vlastnícke právo zriadené iba ako „časovo a obsahovo neobmedzené plné právo“. „Vlastníctvo na časových úsekoch“ (*Eigentum an Zeitstücken*) nie je úplným vlastníctvom, pretože časové obmedzenie je nevyhnutne spojené s dispozičnými obmedzeniami takéhoto vlastníka – disponovať môže iba s časovým úsekom, ktorý mu patrí. Pri časovo obmedzenom vlastníctve ide v skutočnosti o „funktionelle Eigentumsspaltung, die sowohl den ‚Erst-‘ als auch den ‚Zweiterwerber‘ [...] als Träger von dinglichen Rechten besonderer Art erscheinen lassen, deren Inhalt verschieden gestaltet sein kann, niemals aber vollständig dem Eigentum entsprechen kann“.

Názor, ktorý odmieta možnosť prevodu rezolutívne podmieneného vlastníctva je v rakúskej literatúre, zdá sa, menšinový. Súhlas nachádza takéto vlastníctvo aj u tých autorov, ktorí, nasledujúc Hofmeistera, odmietajú uplatnenie ustanovení o dedičskej fideikomisárnej substitúcii na zmluvné nástupníctvo.⁶⁴

Hofmeisterov argument, v zmysle ktorého je vlastníctvo „časovo a obsahovo neobmedzeným právom“, ktoré nestrpí dispozičné obmedzenie vlastníka, nie je presvedčivý. Vlastnícke právo predsa môže byť obmedzené aj vecnými právami k cudzej veci, ktoré taktiež obmedzujú dispozičné vlastníka – vlastník môže disponovať iba so svojim obmedzeným vlastníckym právom. *Ius in re aliena* môže vlastnícke oprávnenia redukovať dokonca až do tej miery, že vlastníkovi na čas trvania obmedzenia zostáva iba holé vlastníctvo (napríklad pri obmedzení požívacím právom). Rezolutívne podmienené alebo termínované vlastníctvo je čo do obsahu limitované omnoho menej, pretože je obmedzené nie súčasným, lež budúcim právom inej osoby. Vlastník môže disponovať iba so svojim „časovým úsekom“,⁶⁵ v ostatných oprávneniach je však na dobu trvania „svojho časového úseku“ takmer neobmedzený. Ak sa určená podmienka nesplní, stane sa jeho vlastnícke právo v dôsledku svojej elasticity neobmedzeným podobne, ako sa neobmedzeným stáva vlastníctvo po zániku obmedzeného vecného práva. Časové obmedzenie vlastníckeho práva je iba inou formou obmedzenia, ktorá existuje popri vecných právach k cudzej veci.⁶⁶

Rezolutívne podmienené vlastníctvo o. z. nie je cudzie. Pri zaisťovacom prevode práva⁶⁷ o. z. výslovne zakotvuje vyvrátiteľnú domnienku rezolutívne podmieneného vlastníctva⁶⁸ v § 2040, ods. 2 o. z.⁶⁹ Z dikcie daného ustanovenia nevyplýva vôľa zákonodarcu urobiť z časovo obmedzeného vlastníctva výnimku, ktorá je prípustná iba v prípadoch zaistenia pohľadávky.⁷⁰ V zmysle § 23, ods. 2, písm. f) katastrálneho zákona sa dočasná povaha vlast-

⁶³ HOFMEISTER, H. *Wiederkehr des familiengebundenen Liegenschaftseigentums?*, s. 395–396.

⁶⁴ ASCHAUER, Ch. *Das Rechtsgeschäftliche Veräußerungs- und Belastungsverbot bei Liegenschaften*, s. 78–80. V prospech rezolutívne podmieneného/termínovaného vlastníctva aj HOLZNER, Ch. *Zur auflösend bedingten oder befristeten Übereignung beweglicher Sachen*. In: WAGNER, E. – BERGTHALER, W. (Hrsg.) *Interdisziplinäre Rechtswissenschaft-Schutzansprüche und Schutzaufgaben im Recht. Festschrift für F. Kerschner zum 60. Geburtstag*. Wien: Verlag Österreich, 2013, s. 281 an.

⁶⁵ Pod dané dispozičné obmedzenie patrí aj povinnosť zachovať podstatu veci pre budúceho vlastníka.

⁶⁶ Tak už JHERING, R. *Passive Wirkungen der Rechte*, s. 387 an.; 510.

⁶⁷ V ABGB zaisťovací prevod práva výslovne zakotvený nie je, inštitút je však uznaný právnu praxou. Podobne ako v českom práve závisí od dohody strán, či veriteľ nadobudne rezolutívne podmienené vlastníctvo, alebo ide o fiduciárny prevod. KOZIOL, H. – WELSER, R. *Grundriss des bürgerlichen Rechts*. Bd. 1. 13. Auflage bearb. von A. Kletečka. Wien: Manz, 2006, s. 405 an. K rezolutívne podmienenému vlastníctvu pri zaisťovacom prevode práva k hnutelnosti HOLZNER, Ch. *Zur auflösend bedingten oder befristeten Übereignung beweglicher Sachen*, s. 281 an. K zaisťovaciemu prevodu práv v nemeckom práve REINICKE, D. – TIEDTKE, K. *Kreditsicherung*. 3. Auflage. Berlin: Leuchterhand, 1994, s. 127 an.

⁶⁸ Ak veriteľ na tretiu osobu prevedie vlastnícke právo pred tým, ako sa dlžník dostane do omeškania s úhradou zaisteného dlhu, nadobudne tretia osoba iba rezolutívne podmienené vlastníctvo. Ak dlžník zaistený dlh riadne splní, stane sa opäť nositeľom neobmedzeného vlastníckeho práva, t. j. tretia osoba vlastnícke právo bez ďalšieho stratí. K tomu aj NS 21Cdo 3766/2010; SVITÁK, S. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 2065.

⁶⁹ § 2040, ods. 2 o. z.: „Má se za to, že zajišťovací převod práva je převodem s rozvazovací podmínkou, že dluh bude splněn.“

⁷⁰ Z vecných práv o. z. obmedzenie rezolutívnu podmienkou výslovne zakazuje iba pri práve stavby v § 1246.

nického práva pri zaistovacom prevode zapisuje do poznámky k príslušnej nehnuteľnosti. Analogicky možno postupovať aj pri darovacej zmluve s rozvázovacou podmienkou: Spoločne s vkladom vlastníckeho práva v prospech obdarovaného sa do poznámky k príslušnej nehnuteľnosti zapíše dočasná povaha jeho vlastníckeho práva.

Eglmeier proti rezolútívne podmienenému vlastníctvu namieta vznik mimopozemkovoknižného vlastníctva na strane darcu, ktorý je dôsledkom automatického nadobudnutia vlastníctva darcom pri splnení rezolútívnej podmienky. Vyššie sme z tohto dôvodu odmietli uplatnenie *dedičskej* fideikomisárnej substitúcie na zmluvné nástupníctvo. Darca (scudziteľ) však nie je v tej istej pozícii, v akej je nástupník (tretia osoba). Zatiaľ čo voči nástupníkovi akýkoľvek scudzovací úkon chýba, darcu a obdarovaného jeden spája. Darca previedol na obdarovaného vlastnícke právo s výhradou, že vlastníctvo v prípade splnenia podmienky opäť nadobudne. Obdarovaný nadobudol vlastnícke právo obmedzené právom darcu a dočasná povaha jeho práva bola zapísaná do poznámky k príslušnej nehnuteľnosti. Časť z pôvodného vlastníctva si darca pri prevode ponechal a táto časť je zárodkom, ktorý pri splnení podmienky umožní rozšírenie vlastníckeho práva do jeho pôvodného obsahu. „Rozšírenie“ však neprichádza do úvahy pri nástupníkovi (tretej osobe), ktorý vlastníkom nikdy nebol. Nadobudnutie vlastníctva nástupníkom vyžaduje zápis do katastra nehnuteľností.

Už v dôsledku prevodu vlastníctva na obdarovaného získa darca lepšiu pozíciu než má nástupník (tretia osoba) pri zmluvnom nástupníctve. Právo darcu je chránené *per se* tým, že obdarovaný nadobudne iba rezolútívne podmienené vlastníctvo. Dodatočná ochrana analogickým uplatnením ustanovení o zverenskom nástupníctve v týchto prípadoch nie je potrebná a ani zodpovedajúca, pretože darca nie je nástupníkom v pravom slova zmysle; je len scudziteľom, ktorý prevádza vlastnícke právo *do určitého času* alebo *do splnenia určenej podmienky*.

Ak sa uzná rezolútívne podmienené vlastníctvo pri nehnuteľnostiach, mala by jeho prípustnosť spôsobovať o to menšie problémy pri hnutelných veciach nezapísaných do verejného zoznamu, ku ktorým sa vlastníctvo nadobúda bez potreby vykonania scudzovacieho úkonu. Pre nadobudnutie vlastníckeho práva tak obdarovaným, ako aj darcom po splnení podmienky postačuje dohoda obsiahnutá v darovacej zmluve.

Záver

Na zmluvné nástupníctvo, pri ktorom má darovanú *nehnutelnosť* po prvom obdarovanom nadobudnúť následný obdarovaný, nemožno analogicky uplatniť ustanovenia o *dedičskom* zverenskom nástupníctve. Takáto analógia by viedla k porušeniu *titulus-modus* princípu a k vzniku „mimokatastrálneho vlastníctva“. Týmto nežiadúcim následkom možno však predísť, ak sa zmluvné nástupníctvo bude pri nehnuteľnostiach spravovať analogicky podľa pravidiel *zverenského nástupníctva pri odkazoch*. Zápisom zmluvného nástupníctva do poznámky k príslušnej nehnuteľnosti (§ 23, ods. 2, písm. d) katastrálneho zákona) sa obligačnému právu následného obdarovaného poskytne vecnoprávna ochrana. Prvý obdarovaný nadobudne časovo neobmedzené vlastnícke právo, s vecou však bude môcť disponovať iba v obmedzenej miere: Jeho vecnoprávne dispozície, ktoré by ohrozovali splnenie povinnosti previesť na nástupníka neobmedzené vlastníctvo k predmetu daru, budú pôsobiť ako rezolútívne podmienené/termínované nastúpením substitučného prípadu. Splnením podmienky/termínu, ktorým bolo nástupníctvo vymedzené, tretie

osoby nadobudnuté právo stratia v prospech scudziteľa – predného obdarovaného. Tento vlastníctvo opäť nadobudne a môže ho previesť na následného obdarovaného.

Analogické uplatnenie pravidiel o zverenskom nástupníctve pri odkazoch nie je potrebné, ak je predmetom zmluvného nástupníctva *individuálne určená hnutelná vec nezapísaná do verejného zoznamu*. Vlastnícke právo k takýmto veciam sa nadobúda bez potreby scudzovacieho úkonu, priamo na základe zmluvy, aj zmluva v prospech tretieho preto môže pôsobiť vecne: Splnením substitučného prípadu nadobudne O2 priamo vlastnícke právo. Uzatvorením zmluvy s D sa O1 stane časovo obmedzeným vlastníkom, *jeho pozícia je analogická tej, ktorú má predný dedič*. Ak O1 s nadobudnutým vlastníctvom pred nastúpením substitučného prípadu disponuje a tretie osoby o obmedzení jeho práva vedia, môžu nadobudnúť iba rezolútívne podmienené/termínované vlastníctvo, ktorého bol O1 nositeľom. Nastúpením substitučného prípadu nadobudne O2 vlastnícke právo *ipso iure* a v takom stave, v akom patrilo darcovi (D). Ak by tretie osoby o časovom obmedzení práva O1 nevedeli a v dobrej viere preto nadobudli neobmedzené vlastníctvo, môže sa O2 dovolať ochrany podľa ustanovení o relatívnej neúčinnosti (§ 1524, ods. 2 o. z.).

Donation, “Contractual Fideicommissary Substitution” and Time-limited Property

Veronika Kleňová

Abstract: The donation may also include an agreement on the “contractual substitution”: The donee is obliged to give the gift to another person as a subsequent donee in the specified case. The Austrian Supreme Court applies to the above-mentioned agreement the provisions on hereditary fideicommissary substitution. Its jurisprudence, however, has been criticized by legal scholars in the recent years. The subject of criticism is the admissibility of time-limited property, to which the application of the provisions on hereditary fideicommissary substitution leads. The subject of the contribution is a proposal for a solution which, within the Czech civil code, will ensure the right of the subsequent donee the protection (which the Austrian Supreme Court seeks) and which at the same time will not contradict the principles whose violation expresses the Austrian legal science.

Key words: fideicommissary substitution, contractual fideicommissary substitution, donation, time-limited property, contract in favour of third parties